

**І.М. Пельо,
Т.Д. Рева,
І.В. Ніженковська,
Н.Д. Козак,
Л.Д. Коновалова**

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ФАРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
бул. Т. Шевченка, 13, Київ, 01601, Україна
Bogomolets National medical university
T. Shevchenko boul., 13, Kyiv, 01601, Ukraine
e-mail: i.pelo@ukr.net

Цитування: *Медичні перспективи*. 2020. Т. 25, № 3. С. 4-8

Cited: *Medicni perspektivi*. 2020;25(3):4-8

Ключові слова: *фармацевтична освіта, якість освіти, тенденції професійної підготовки*

Ключевые слова: *фармацевтическое образование, качество образования, тенденции профессиональной подготовки*

Key words: *pharmaceutical education, quality of education, vocational training trends*

Реферат. Тенденции профессиональной подготовки специалистов по фармации в Украине. Пельо И.М., Рева Т.Д., Ниженковская И.В., Козак Н.Д., Коновалова Л.Д. В статье определены и охарактеризованы ведущие тенденции развития фармацевтической отрасли Украины, а именно: соблюдение этических принципов работы специалиста фармацевтической отрасли; ориентированность на европейские стандарты качества предоставления фармацевтических услуг; развитие национальной системы производства лекарственных препаратов. Сделан акцент на том, что преподаватели университета ставят перед собой цель донести до студентов идеи, важные для формирования у них гуманистических принципов работы фармацевта. Исходящей установкой, по мнению авторов, является обеспечение каждому участнику образовательного процесса условий для самореализации в учебе и будущей профессиональной деятельности. При этом сквозным в формировании содержания фармацевтического образования является глубокое понимание ценности человека и его здоровья как наивысшего личностного и общественного достояния. Отмечено, что неотъемлемой характеристикой современного развития фармации в Украине является ее зависимость от лекарственных средств импортного производства. Во время образовательного процесса на фармацевтическом факультете Национального медицинского университета имени А.А. Богомольца студенты и преподаватели размышляют над тем, что в Украине есть ряд предпосылок для преодоления зависимости отечественного фармацевтического рынка от лекарственных средств импортного производства, а именно: Украина присоединилась к Международной системе сотрудничества фармацевтических инспекций; в стране создана система регистрации лекарственных средств и принят международный формат регистрационного досье; разработано и введено в действие Государственную Фармакопею Украины; в лицензионные условия для производства и реализации лекарственных средств в Украине было введено обязательные требования по соблюдению правил Надлежащей производственной практики (Good Manufacturing Practice) и Надлежащей дистрибьюторской практики (Good Distribution Practice), адаптированы и актуализированы европейские рекомендации, регламентирующие разработку и исследования лекарственных средств.

Abstract. Trends in the professional training of pharmacy specialists in Ukraine. Pelo I.M., Reva T.D., Nizenkovska I.V., Kozak N.D., Konovalova L.V. The article identifies and characterizes the leading trends in the development of the pharmaceutical industry in Ukraine, namely: observance of ethical principles of work of the expert of pharmaceutical industry; a focus on European standards for the quality of pharmaceutical services; development of a national system for the production of medicines. Emphasis is placed on the fact that the teachers of the University have a goal to convey to students ideas that are important for forming the humanistic foundations of a pharmacist's work. The initial instruction, according to the authors, is to provide each participant of the educational process with the conditions for self-realization in learning and future professional activity. At the same time, in the formation of the content of pharmaceutical education a deep understanding of the value of a person's health is the highest personal and social value. It is noted that an integral characteristic of the modern development of pharmacy in Ukraine is its dependence on imported medicines. During the educational process at the Faculty of Pharmacy of O.O. Bogomolets National Medical University, students and teachers believe that in Ukraine there are a number of prerequisites for overcoming the dependence of the domestic pharmaceutical market on imported medicines, namely: Ukraine has joined the International System of Cooperation of Pharmaceutical Inspections; the country has created a system of

registration of medicines and adopted an international format of registration dossier; the State Pharmacopoeia of Ukraine was developed and put into operation; mandatory requirements for compliance with the rules of Good Manufacturing Practice and Good Distribution Practice were introduced; to the licensing conditions for the production and sale of medicines in Ukraine European recommendations regulating the development and research of medicines have been adapted and updated.

Цивілізаційні процеси, що швидкоплинно розвиваються і змінюють аспекти буття світу, держав, окремих людей і людства загалом, актуалізують необхідність розв'язання низки проблем, серед яких найбільш вираженою є охорона та збереження здоров'я в особистісному, національному й глобальному вимірах. У цьому контексті увагу привертає ключовий чинник її розв'язання – підвищення якості професійної підготовки фахівців для сфери охорони здоров'я, зокрема фармацевтичної галузі.

Мета – визначити та схарактеризувати провідні тенденції професійної підготовки фахівців із фармації.

Відзначимо, що наша вихідна дослідницька позиція ґрунтується на положенні про те, що тенденції професійної підготовки фахівців із фармації в Україні визначаються вимогами до підготовки конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів у цій сфері.

Нові виклики, що постають перед сучасною системою професійної підготовки майбутніх магістрів фармації в системі сучасної фармацевтичної освіти України, пов'язані зі складними й неоднозначними підходами до реформування цієї галузі впродовж усього періоду становлення й розвитку незалежності нашої держави. Суттєвий науковий внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів збереження здоров'я населення й підготовки майбутніх фахівців для запровадження здоров'язберігаючих технологій у сфері освіти належить В. Бобрицькій [4, 5]. Теоретично значущими для нашого дослідження є наукові праці з розроблення різних аспектів розвитку фармацевтичної освіти, які здійснили І. Булах, І. Зупанець, А. Котвицька, З. Мнушко, І. Ніженковська, Т. Рева, В. Черних та інші.

Аналіз «Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України» створив наукове підґрунтя для осмислення визначених у документі перспективних напрямів та завдань фармацевтичної галузі України, а саме: 1) розроблення нормативно-правової бази, що регулює фармацевтичну діяльність; 2) формування національної політики у фармацевтичній сфері; 3) визначення соціальних пріоритетів у забезпеченні населення лікарськими засобами; 4) запровадження дієвої та якісної фармако-терапії і запобігання захворювань громадян [3].

Узагальнення інформаційних джерел [1, 2], власний багаторічний досвід навчання майбутніх фармацевтів уможливили визначення провідних тенденцій розвитку фармацевтичної галузі України, серед яких виокремимо такі:

1. Дотримання етичних принципів роботи фахівця фармацевтичної галузі.

2. Зорієнтованість на європейські стандарти якості надання фармацевтичних послуг.

3. Розвиток національної системи виробництва лікарських препаратів.

Стисло схарактеризуємо визначені тенденції.

1. Дотримання етичних принципів роботи фахівця як сучасна тенденція розвитку фармацевтичної галузі.

Вихідною позицією для характеристики цієї тенденції є умовивід про те, що вимоги суспільства й держави до підготовки конкурентоспроможних, мобільних, компетентних спеціалістів із фармації зумовлені тим, що фармацевти, провізори, клінічні провізори є тією ланкою, яка має забезпечити позитивні суспільні зміни в оцінці ролі й місця фармації в системі охорони здоров'я українців, національній системі охорони здоров'я і національній безпеці держави.

Погоджуємося з думкою Г. Убогова, що останніми роками спостерігається погіршення ситуації щодо дотримання морально-етичних норм працівниками охорони здоров'я [6]. Учений вважає, що це пов'язано як із загальною духовною та соціально-економічною кризою в українському суспільстві, недостатнім рівнем сформованості системи професійного самоврядування, так і з браком механізму сприяння впровадженню та дотриманню етичних кодексів працівників охорони здоров'я, що мав би бути прописаний у законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах України.

Позитивний досвід підготовки провізорів та магістрів фармації на етичних засадах має фармацевтичний факультет Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. Викладачі факультету систематично удосконалюють навчально-методичний супровід освітнього процесу підготовки фахівця в сучасному медичному університеті, здійснюють пошук педагогічних інновацій. Важливою і непорушною залишається вихідна настанова – забезпечення кожному учаснику освітнього процесу

умов для самореалізації в навчанні й майбутній професійній діяльності. При цьому наскрізним у формуванні змісту фармацевтичної освіти є глибоке розуміння цінності людини та її здоров'я як найвищого особистісного та суспільного набутку. Так, на нашу думку, реалізується гуманістична мета підготовки випускника вищого фармацевтичного навчального закладу.

Викладачі фармацевтичного факультету Національного медичного університету імені О. О. Богомольця прагнуть донести до студентів ідеї, важливі для формування у них гуманістичних засад роботи фармацевта:

1. Сучасна аптека, на перший погляд, нібито замикає товаропровідний ланцюг і фактично перебуває на вершині піраміди під назвою «Фармація».

2. Для споживачів послуг саме фармацевт є «обличчям» закладу, і саме на ньому лежить відповідальність за надання кваліфікованої фармацевтичної допомоги населенню.

3. Людина, котра прийшла в аптечний заклад, потребує від фармацевта кваліфікованої консультації, а іноді й співчутливої розмови та етичної співучасті до проблем здоров'я свого та близьких.

2. *Зорієнтованість на європейські стандарти як сучасна тенденція професійної підготовки фармацевтів.*

Це, передусім, асоціюється з якістю обслуговування клієнтів, підвищенням соціальної відповідальності перед суспільством за ефективність надання послуг з охорони здоров'я населення, дотриманням етики фармацевта в маркетинговій діяльності й комунікативній взаємодії з людьми, які потребують консультативної допомоги фахівців-фармацевтів.

Відзначимо, що у професійній підготовці фармацевтів (провізорів) у країнах Європейського Союзу (ЄС) ураховуються особливості європейського фармацевтичного правового поля. Основними формами правового регулювання в нашій країні є укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, акти органів центральної влади та місцевого самоврядування, накази, а також міжнародні стандарти фармацевтичної діяльності (Належні практики, які рекомендовані ВООЗ та ЄС та активно запроваджуються в Україні).

Тенденції розвитку фармацевтичної галузі України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. визначалися, передусім, тим, що в період становлення й поступу країни як незалежної держави були внесені суттєві корективи в модель розвитку фармацевтичної промисловості: від-

булося значне скорочення асортименту й обсягів виробництва фармацевтичної продукції [2]. Однією з причин зниження виробництва на хіміко-фармацевтичних підприємствах була нестача в Україні сировинної бази, оскільки із загального асортименту препаратів, що входили в перелік важливих і життєво необхідних лікарських засобів, підприємствами країни випускалася лише незначна частина. В Україні цілковито не було виробництва препаратів у формі гелів, лейкопластирів, капсул, супозиторіїв, трансдермальних терапевтичних систем.

3. *Розвиток національної системи виробництва лікарських препаратів як тенденція у підготовці майбутніх фармацевтів.*

Провідною тенденцією розвитку фармацевтичної галузі першого десятиліття ХХІ ст., яка виявляється нині й прогнозується надалі, є збільшення кількості імпортованих препаратів на вітчизняному фармацевтичному ринку. Тому невід'ємною характеристикою сучасного розвитку фармації в Україні є її залежність від лікарських засобів імпортованого виробництва. За оцінками фахівців, значні резерви заміни імпортованих лікарських засобів є в кардіології (63%), анестезіології та реаніматології (61%), ревматології (60%), гематології (32%), урології та андрології (31%), офтальмології (30%), акушерстві й гінекології (26%). Переважна частина найменувань протимікробних, протівірусних і протигрибкових препаратів може вироблятися на вітчизняних фармацевтичних підприємствах [3].

Під час освітнього процесу на фармацевтичному факультеті Національного медичного університету імені О. О. Богомольця студенти й викладачі розмірковують над тим, що в Україні є низка передумов для подолання залежності вітчизняного фармацевтичного ринку від лікарських засобів імпортованого виробництва:

- по-перше, Україна першою серед країн СНД долучилася до Міжнародної системи співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S), приєднавшись у цьому процесі до 37-ми провідних держав світу;

- по-друге, у країні створено систему реєстрації лікарських засобів і прийнято міжнародний формат реєстраційного досяє;

- по-третє, розроблено й уведено в дію Державну Фармакопею України (ДФУ), яка гармонізована з Європейською Фармакопеєю;

- по-четверте, до ліцензійних умов для виробництва й реалізації лікарських засобів в Україні було введено обов'язкові вимоги щодо дотримання правил Належної виробничої

практики (GoodManufacturingPractice – GMP) та Належної дистриб'юторської практики (GoodDistributionPractice – GDP);

- по-п'яте, у нашій країні адаптовано й актуалізовано європейські рекомендації, що регламентують розроблення й дослідження лікарських засобів.

Важливо зазначити, що впровадження шляхом ліцензування та акредитації на підприємствах і організаціях фармацевтичного сектора за міжнародними стандартами системи забезпечення якості продукції та послуг, відомих у світі під назвами Належних практик (GMP, GCP, GLP, GDP, GPP, GPhVP та інших), є невід'ємним елементом правового регулювання галузі [3]. Беззаперечно, що «Державний формуляр лікарських засобів» (2017 р.) має бути включено в навчальні програми підготовки майбутніх фармацевтів на фармацевтичних факультетах України з метою його аналізу, вивчення та застосування.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що найбільш відчутними тенденціями розвитку сучасної фармацевтичної галузі України, що мають відображення в моделюванні освітнього процесу професійної підготовки провізорів та магістрів фармації у вітчизняних вищих фармацевтичних навчальних закладах, є:

1. Утвердження етичних засад підготовки фахівців для фармацевтичної галузі України, основою яких є дотримання етики фармацевта в професійній діяльності, комунікативній взаємодії з людьми, що потребують консультативної допомоги фахівців-фармацевтів.

2. Зорієнтованість на європейські стандарти фармації, базисом яких є високоякісне обслуговування відвідувачів фармацевтичних закладів.

3. Розбудова вітчизняного фармацевтичного виробництва лікарських засобів і медичного обладнання з метою подолання імпортозалежності вітчизняного фармацевтичного ринку.

4. З огляду на основні тенденції, які ми виокремили, у професійній підготовці майбутніх фармацевтів у вітчизняній системі фармацевтичної освіти важливо враховувати те, що фармацевтична галузь є складним комплексом взаємопов'язаних елементів, ефективність якого залежатиме від ефективної системи підготовки кадрів; інвестицій у вітчизняні науково-дослідницькі проекти зі створення нових лікарських препаратів; організації дієвої системи збуту лікарських засобів та ефективної маркетингової діяльності.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Европейский опыт аптечного дела. URL: <http://www.apteka.ua/article/7702> (дата обращения 23.05.2017).

2. Навстречу VIII Национальному съезду фармацевтов Украины. С чем подходим к съезду – что принесет съезд? Часть 2. *Образование и квалификация, самоуправление и информация*. URL: <http://www.apteka.ua/article/360519> (дата обращения 23.05.2017).

3. Про затвердження дев'ятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності: Наказ МОЗ України від 03.04.2017р., № 363.

URL: http://www.moz.gov.ua/docfiles/dn_20170403_363_dod_2.pdf.

4. Bobrytska V. I. Currently conducted educational reforms in Ukraine: achievements and new challenges. *Proceedings of the National Aviation University*. Series: Pedagogy, Psychology. 2019. No. 14. DOI: <https://doi.org/10.18372/2411-264x.14.13707>

5. Bobrytska V. I. Training of Master's degree seekers in Education in Ukraine: Current Challenges, Problems, Findings. *Bulletin of the National Aviation University*. Series: Pedagogy, Psychology, Publishing house for KNAU: Nau-print. 2017. Vol. 1, No. 10. P. 20-23. DOI: <https://doi.org/10.18372/2411-264x.10.12457>

6. Ubohov S. H., Trokhymchuk V. V., Todorova V. I., Zahoriy V. A. Process model of the pharmaceutical integrated management system. *Wiadomosci Lekarskie*, 2019. 1 Jan. (Vol. 72, No. 2). P. 201-208.

REFERENCES

1. [European experience in pharmacy]. [Internet]. URL: <http://www.apteka.ua/article/7702> (Last accessed: 23.05.2017). Russian.

2. [Towards the 8th National Congress of Pharmacists of Ukraine. With what we approach the congress – what will the congress bring?]. *Osvita ta kvalifikatsiya, samovyraduvannya ta informatsiya*. Part 2. Ukrainian.

3. [On approval of the ninth issue of the State Medicines Form and its availability: Nakaz MOZ

Ukrayiny vid 03.04.2017, N 363]. [Internet]. URL: http://www.moz.gov.ua/docfiles/dn_20170403_363_dod_2.pdf. Ukrainian.

4. Bobrytska V. [Currently conducted educational reforms in Ukraine: achievements and new challenges]. *Proceedings of the National Aviation University*: Series: Pedagogy, Psychology. Kyiv. 2019;14. doi: <https://doi.org/10.18372/2411-264x.14.13707>

5. Bobrytska V. [Training of Master's degree seekers in Education in Ukraine: Current Challenges, Problems, Findings]. Bulletin of the National Aviation University: Series: Pedagogy. Psychology, Publishing house for KNAU: Nau-print. Kyiv. 2017;1(10):20-23. doi: <https://doi.org/10.18372/2411-264x.10.12457>

6. Ubohov S, Trokhymchuk VV, Todorova VI, Zahoriy VA. [Process model of the pharmaceutical integrated management system]. Wiadomosci Lekarskie. 2019 Jan. 1;72(2):201-8.

Стаття надійшла до редакції
14.04.2020

